

Program partnerství pro mír z pohledu Slovenské republiky

Rozpad světové bipolární soustavy byl hlavní příčinou destabilizace celosvětového řádu, nastoleného po 2. světové válce v Evropě. Mnohé země, které byly do roku 1989 součástí tehdejšího systému kolektivní bezpečnosti - Varšavské smlouvy, tuto svou záruku bezpečnosti ztratily. Nestabilita v rozhodujících oblastech života společnosti těchto zemí, spojená s absencí systému kolektivní bezpečnosti, vyvolává ve většině z nich oprávněné obavy z nemožnosti autonomního řešení pravděpodobných konfliktů. Proto jsou tyto státy postaveny před problémem jak zajistit vyšší úroveň bezpečnosti. Řešení tohoto problému je možné buď vytvářením nových bloků, nebo vstupem do systému kolektivní bezpečnosti, který reálně funguje. Jediným fungujícím systémem kolektivní bezpečnosti v současnosti je NATO.

Například Spojené státy si uvědomují tu skutečnost, že nebudou moci snížit své náklady na evropskou bezpečnost z důvodu zachování stability na tomto kontinentě. Tyto důvody v konečném důsledku způsobují, že paralelně začala nová transformace NATO na nové podmínky v Evropě a ve světě i transformace některých zemí střední a východní Evropy do systému kolektivní bezpečnosti - NATO.

Prvotní představy o budování nové „evropské architektury“ založené na tvorbě evropského bezpečnostního systému, který se opíral o NATO, ES a KBSE (OBSE), vyslovil v r. 1989 tehdejší ministr zahraničních věcí USA James Baker. Další posun v transformaci těchto názorů nastal v roce 1990, kdy se členové NATO shodli na tom, že je třeba navázat diplomatické styky se státy bývalé Varšavské smlouvy a začít ve společné komunikaci.

V prosinci 1991 tedy vznikla Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC), která začala konkrétně spolupracovat s představiteli států bývalé Varšavské smlouvy. Činnost této rady vrcholí v r. 1992, kdy byl přijat dokument *Pracovní plán pro dialog, partnerství a spolupráci*. NACC sice poskytovala středoevropským státům určitou psychologickou jistotu, ale vzhledem na to, že její činnost se soustřeďuje na politickou a ekonomickou oblast, stále chybí těmto zemím jistota v oblasti vojenské bezpečnosti.

Partnerství pro mír a prezentační dokument Slovenské republiky

Slovenská republika se přihlásila k programu PfP a zpracovala *Prezentační dokument Slovenské republiky k programu Partnerství pro mír*, který byl vládou SR schválen 24. 5. 1994.

Politické, ekonomické a vojenské aspekty prezentačního dokumentu Slovenské republiky v programu PfP tvoří systém, který je navzájem provázaný a závislý. Soulad uvedených aspektů je zřejmý ihned z úvodu tohoto dokumentu, kde se deklaruje: „Vycházíme z předpokladu, že politická a ekonomická integrace, vyjádřená podpisem

Evropské dohody o přidružení k Evropské unii, není možná bez integrace v bezpečnostní oblasti”.

Hlavním cílem účasti Slovenské republiky na programu Partnerství pro mír je postupné vytváření předpokladů pro získání plnohodnotného členství v Alianci.

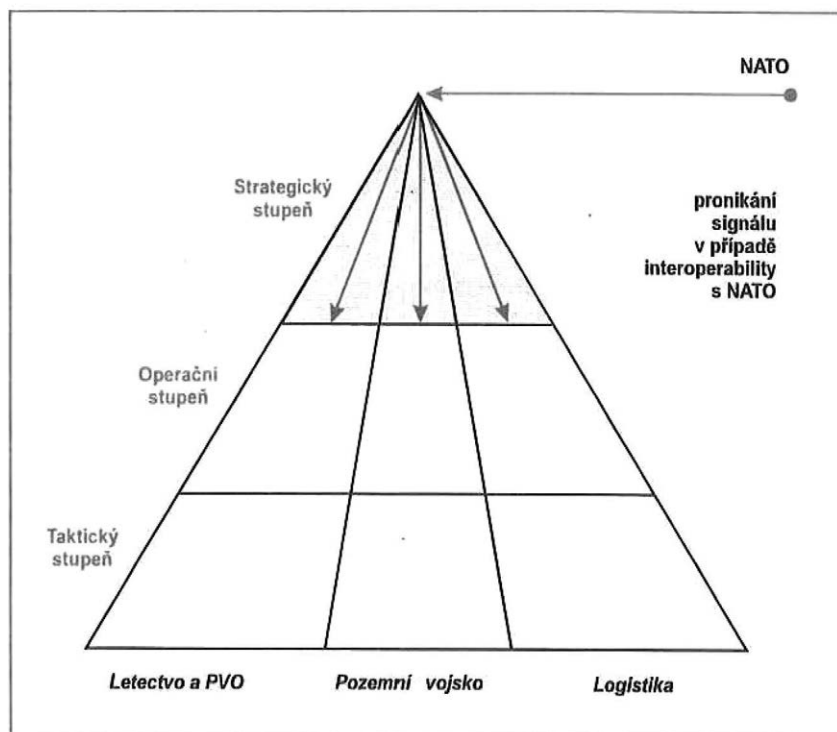

Schéma 1: ALTERNATIVA 1 - Budování nového systému shora

Základním cílem obranné a vojenské spolupráce v rámci programu PfP je dosažení takového stupně kompatibility a interoperability Armády Slovenské republiky (ASR), jehož je třeba pro budoucí spolupráci a začlenění do vojenských struktur NATO. Pro zabezpečení kompatibility a interoperability se státy NATO považuje Slovenská republika za nevyhnutelné absolvování těchto postupných kroků a přijetí následujících opatření:

- ◆ vypracovat koncepční a normativní dokumenty týkající se bezpečnosti a vojenství, jež by byly kompatibilní s obdobnými dokumenty členských států NATO;
- ◆ postupně vytvářet předpoklady pro transformaci systému národního obranného plánování;
- ◆ realizovat transformaci Armády Slovenské republiky, jejímž cílem by bylo vybudování relativně malé, moderní, kvalitně vyzbrojené a vycvičené armády, čímž se vytvoří

předpoklady a podmínky na její postupné začlenění do vojenských struktur NATO, při respektování požadavků na zabezpečení obrany suverenity a územní integrity Slovenské republiky;

- ◆ vytvářet předpoklady pro urychlenou konvergenci odborné, všeobecné, jazykové a psychologické přípravy velitelů a štábů s odbornou přípravou v armádách NATO, stejně tak jako zabezpečovat speciální přípravu pro činnost v mezinárodních mírových silách;
- ◆ postupně dosáhnout požadovaný stupeň interoperability, umožňující softwarové a hardwarové propojení mezi komunikačními a informačními systémy;
- ◆ postupně vybudovat efektivní systém logistiky, který bude odpovídat požadavkům Aliance.

Z uvedených opatření vyplývá, že Slovenská republika má zájem na rozvíjení kompatibility a interoperability bezpečnostních a vojenských struktur na úrovni:

- legislativy,
- řízení a plánování,
- transformace Armády Slovenské republiky,
- jazykové přípravy osob,
- informačního systému,
- logistiky.

Kromě těchto koncepčních kroků při snaze o kompatibilitu a interoperabilitu Armády Slovenské republiky s NATO se Slovenská republika zavazuje vyčlenit:

- a) stálé diplomatické a vojenské zástupce pro koordinaci činnosti mezi Slovenskou republikou a NATO do sídla NATO a do speciální partnerské koordinační buňky v Monsu;
- b) vojenskou jednotku v síle jednoho praporu pro mise mezinárodních mírových sil a humanitární pomoci;
- c) vojenské výcvikové prostory a zařízení pro vojenská cvičení do stupně prapor;
- d) zařízení Armády Slovenské republiky pro vytvoření konzultačního a vzdělávacího střediska NATO - Partnerství pro mír v Bratislavě - pro specialisty ze zemí participujících na programu Partnerství pro mír, určené na činnost v mezinárodních mírových silách;
- e) výrobní kapacity průmyslových podniků na výrobu nové speciální techniky ve spolupráci s partnery z členských zemí NATO;
- f) minimálně jedno procento z rozpočtu na obranu pro potřeby programu Partnerství pro mír.

Výše uvedená opatření a závazky přijaté Slovenskou republikou, jež obsahuje prezentační dokument SR, jsou důkazem toho, že program PfP byl ze strany politických a vojenských představitelů myšlen velmi vážně. Důkazem toho je i *Plán pracovních aktivit v rámci programu Partnerství pro mír na rok 1995*, ve kterém jsou konkretizovány činnosti směřující k naplnění závazků a prohlášení, uvedené v prezentačním dokumentu SR.

Budoucnost tohoto dokumentu, a tedy i nastoupené cesty k dosažení uvedeného cíle, jasně deklaruje v r. 1995 i nová vláda ve svém programovém prohlášení, kde se uvádí: „**Základní směr bezpečnostní orientace Slovenské republiky představuje úsilí o získání členství v Severoatlantické alianci a Západoevropské unii. Severoatlantickou**

alianci považujeme za neefektivnější existující bezpečnostní organizaci a členství v ní současně za možnost získání efektivních bezpečnostních záruk. V tomto smyslu bude vláda optimalizovat naši účast v programu Partnerství pro mír, který považujeme za první krok k naší integraci do Severoatlantické aliance.”

Dle uvedených dokumentů by se na první pohled mohlo zdát, že program PpP je jednoznačný proces a že záleží pouze na nás, jak se ho zhostíme. Současná situace však ukazuje, že tomu tak zdaleka není.

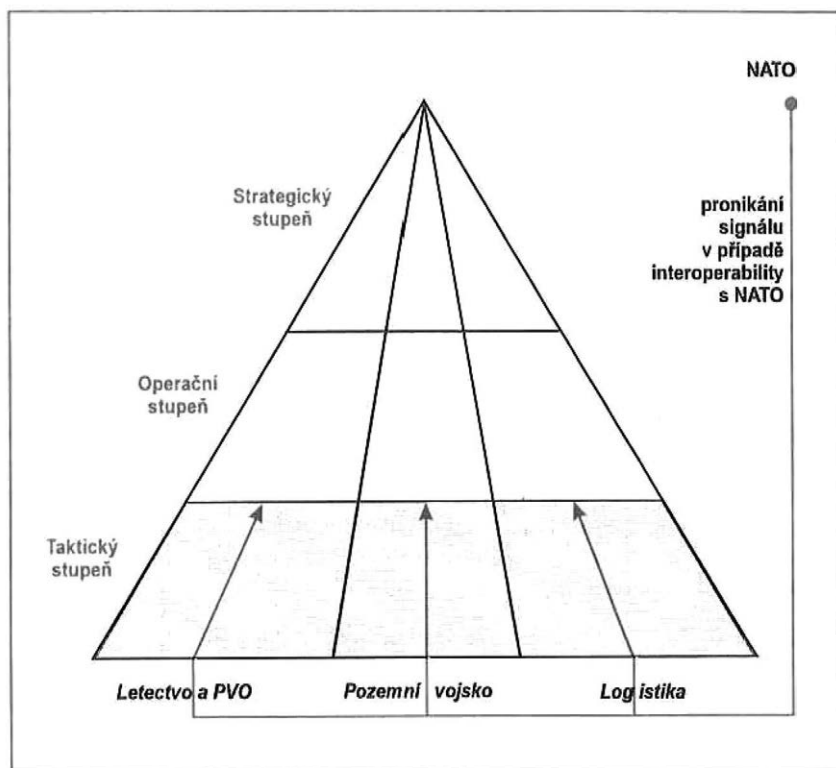

Schéma 2: ALTERNATIVA 2 - Budování nového systému zdola

Především je nutno zdůraznit, že PpP vidíme ze dvou zorných úhlů pohledu. V širším slova smyslu jde o rovinu, která zahrnuje politické a ekonomické aspekty, v užším slova smyslu o rovinu, která zahrnuje aspekty vojenské. Zatímco rovina vojenských aspektů se bezprostředně týká Armády Slovenské republiky a iniciativa je v převážné míře v kompetenci Armády SR, ekonomicko-politická rovina je determinována jak geopolitickými a geostrategickými faktory Slovenské republiky, tak i procesem vývoje politických a ekonomických vztahů uvnitř republiky a ve vztahu k zahraničí. To způsobuje, že proces naplňování programu PpP má svůj subjektivní i objektivní charakter.

Možné postavení SR v budoucím bezpečnostním systému

Při realizaci programu PfP v širším slova smyslu je základním pilířem krystalizace postavení Slovenské republiky v procesu vývoje vztahů k USA a Rusku. Je možné teoreticky uvažovat o těchto variantách postavení Slovenské republiky při pravděpodobných možnostech vývoje vztahu k Rusku a USA:

1. Staneme se sférou a objektem vlivu USA.
2. Vrátime se opět do sféry vlivu Ruska.
3. Staneme se sférou střetu mocenských zájmů Ruska a USA.
4. Staneme se neutrálním státem z pohledu zájmů Ruska a USA.

Politická prohlášení a přijaté dokumenty současných představitelů výkonné a zákonodárné moci deklarují, že Slovenská republika usiluje o variantu č. 1. Naproti tomu se z některých politických stran ozývají též hlasy, které poukazují na možnosti realizace bodů č. 2 nebo 4. Považuji za vhodné uvést alespoň několik základních myšlenek, které by mohly přiblížit jednotlivé varianty.

1. V případě, že se staneme objektem sféry vlivu USA, budeme muset splnit tři základní podmínky, nutné pro fungování demokratického státu, a to:
 - vybudovat demokratický západní systém společnosti,
 - zavést tržní hospodářství,
 - zabezpečit dodržování lidských práv a svobod.

Splnění těchto podmínek je základním předpokladem, který nám může zabezpečit vstup do bezpečnostních struktur NATO, a tedy i využití výhod kolektivní obrany v rámci tohoto systému. Realizace této varianty však s sebou přináší jedno dosti značné riziko, že totiž tento proces může být relativně dlouhý. Délka zmíněného procesu bude ovlivněna jak rychlostí změn v samotném NATO, tak rychlostí našeho postupu při plnění výše uvedených podmínek.

2. Ve variantě č. 2. (tj. v případě, že se vrátíme zpět do sféry vlivu Ruska) jde o zpětný proces po rozpadu Varšavské smlouvy v r. 1989. Tento návrat by byl pravděpodobně časově nejrychlejší, protože ve společnosti existují ekonomické, politické a nakonec i vojenské aspekty, které nás jako pupeční šňůra poutají k bývalému systému, avšak tato varianta s sebou přináší všechny předešlé nedostatky rozvoje společnosti. Navíc existuje velké riziko nepředvídatelného a neurčitého vývoje v samotném Rusku.
3. Ve variantě č. 3 (tj. v případě, že bychom se stali místem boje o mocenský vliv mezi dvěma velmocemi) by Slovenská republika plnila úlohu mostu mezi Východem a Západem. Tato varianta přináší jak riziko možných permanentních změn v koncepci vývoje společnosti, tak riziko případného rozdělení republiky na několik částí (minimálně dvě) s převládajícím vlivem jedné nebo druhé supervelmoci.
4. Ve variantě č. 4 (tj. v případě, že bychom se stali neutrálním státem z pohledu vztahu k USA a Rusku) by se naše území z krátkodobého i dlouhodobého hlediska stalo nakonec izolovaným územím. V lepším případě by mohlo být územím, o které ani jedna ani

druhá supervelmoc nebude mít zájem. Základní podmínkou neutrality, a to bych chtěl zdůraznit, je její garance uvedenými supervelmocemi.

Hodnocení jednotlivých variant, výběr neoptimálnější z nich a její uplatňování v jednotlivých sférách společnosti patří mezi jeden z nejsložitějších procesů vedení státu. Pouze jasné a jednoznačné rozhodnutí však vytváří prostor pro uplatňování programu PfP ve vojenské oblasti.

Proces rozšiřování NATO, a tedy i splnění programu PfP v širším slova smyslu, je ze strany amerických představitelů v čele s prezidentem Clintonem charakterizován jako proces, o kterém již dnes není relevantní diskutovat zda jej uskutečnit, ale jde o to, *kdy* a *jak* jej uskutečnit.

Při hledání odpovědi na otázky *kdy* a *jak* máme několik možností. V případě odpovědi na otázku *kdy* se tato může nacházet na časové ose začínající bodem **okamžitě** a končící bodem **nekonečně dlouho**. Při odpovědi na otázku *jak* může odpověď znít:

- samostatně,
- společně s okolními státy V-4 - pomocí Evropské unie,
- pomocí PfP apod.

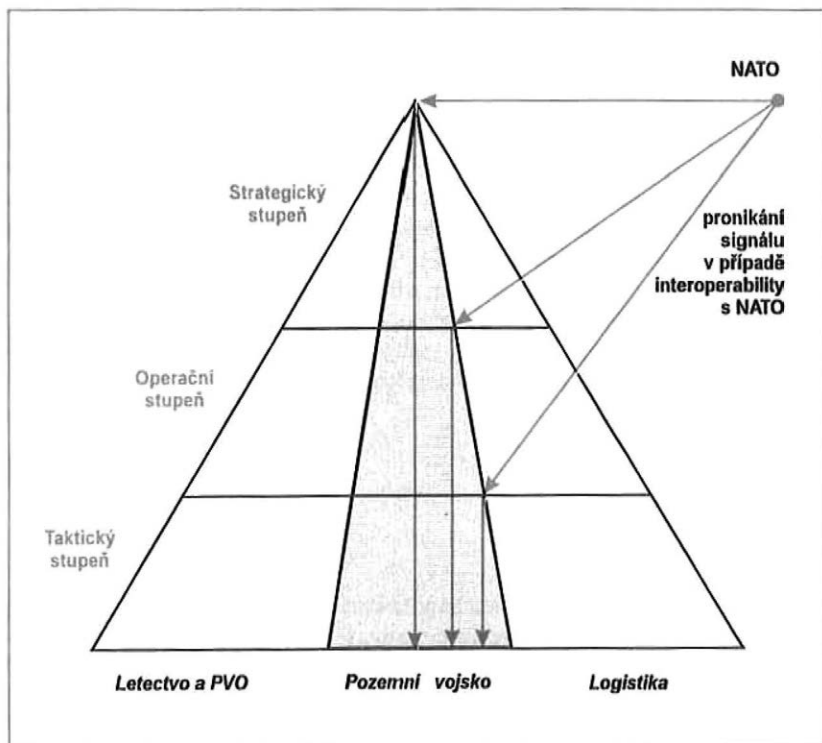

Schéma 3: ALTERNATIVA 3 - Budování nového systému průřezově

Je obecně známo, že vyčerpávající odpověď na tuto otázku není známa ani v NATO, ani ve SR.

Do konce roku 1995 měla být v USA ukončena práce na studii k řešení tohoto problému.

Realizace programu PIP v užším slova smyslu se týká především vojenských aspektů, a tedy bezprostředně Armády Slovenské republiky. Cílem přibližování k strukturám NATO je dosažení kompatibility a interoperability v celém systému Armády Slovenské republiky. Musíme se tedy snažit o to, abychom dosáhli interoperability a kompatibility s NATO na taktické, operační a strategické úrovni v těchto podsystémech Armády Slovenské republiky:

- pozemní vojsko;
- letectvo a PVO;
- logistika.

Splnění podmínky kompatibility v duchu normativů NATO znamená mít v Armádě SR systémy, které mohou fungovat vedle sebe bez toho, aby se navzájem rušily. Interoperabilita je podle stejné normy charakterizována jako schopnost subjektů nebo ozbrojených sil poskytovat a přijímat služby od jiných spolupůsobících partnerů, a tak vytvořit prostor na jejich vzájemnou efektivní činnost.

K možným změnám armádního systému

Splnění tohoto cíle není tedy jednoduché, ani ho nemůžeme splnit jednorázovým opatřením. Základem celého procesu změn, který může naplnit stanovený cíl přiblížení k NATO, je existence koncepce těchto změn. Ta může podle mého názoru fungovat pouze tehdy, když budeme při její tvorbě respektovat současné obecné poznatky z budování nového systému. Filozofie budování nového systému v podmínkách jakékoliv společnosti znamená stanovit postup kroků, jež jsou časově determinovány, respektují dosažené technologie a jsou limitovány hlavně finančními zdroji. Finanční limit je faktor, který je v našem myšlení, to si přiznejme, spojen s bývalým způsobem státního plánování, jenž využíval možností přerozdělování finančních zdrojů pro jednotlivé subjekty v rámci státu. V současnosti, kdy se chceme integrovat do NATO, nemůžeme uvedenou metodou postupovat ani v armádě. V dostupných materiálech se v oblasti teorie setkáváme s následujícími možnostmi vytváření nového systému:

1. Budování systému shora;
2. Budování systému zdola;
3. Budování systému průřezově;
4. Budování systému živelně.

1. Budování nového systému shora

Tato alternativa předpokládá budování nového systému nejprve na nejvyšší úrovni a pak teprve na nižších úrovních. Výhodou této alternativy je, že se zkvalitňuje nejprve vrcholová sféra. Rozpracování principů budování a realizace změn na nejvyšší úrovni umožňuje postupovat systémem od obecného k jednotlivému z nejvyšší úrovně. Při tomto řešení existuje předpoklad, že se vrcholové koncepční otázky budou řešit jako první v pořadí a poté se budou moci uplatnit (využít) na nižších úrovních.

Nevýhodou této alternativy je především zaostávání nižších stupňů za vrcholovou sférou. Zde existuje riziko, že se vrcholová sféra může „odtrhnout“ od nižších stupňů a bude tvořit koncepci pro koncepci.

Finančně je tato alternativa poměrně únosná a je ji možno perspektivně regulovat. Aplikace uvedených principů v podmínkách Armády Slovenské republiky je zřejmá ze schématu č. 1.

2. Budování nového systému zdola (schéma č. 2)

Alternativa budování systému zdola znamená začít s rozvojem a výstavbou systému na nejnižším stupni. Změny se přitom mohou realizovat tak, aby byly dodrženy funkční vazby mezi budovanými prvky a jejich vyšší úrovní.

Výhodou této alternativy je především to, že změny probíhají nejprve ve výkonných orgánech systému.

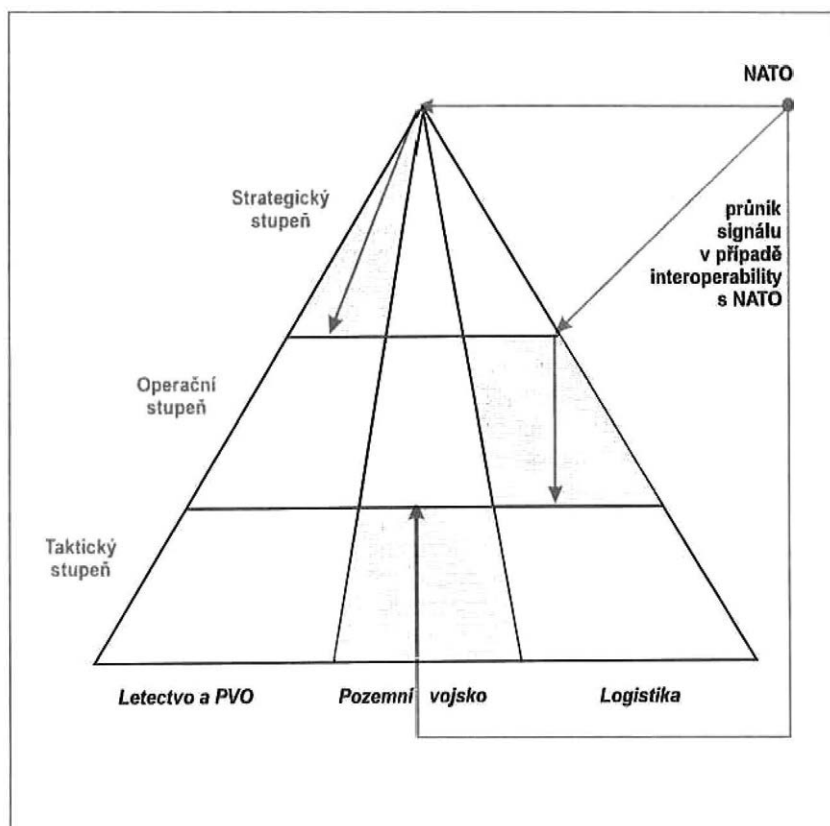

Schéma 4: ALTERNATIVA 4 - Budování nového systému živelně

Nevýhodou je celoplošná změna v nejnižší, tedy i nejpočetnější úrovni, což má za následek vysoké finanční náklady v počátečním stadiu budování nového systému. Další nevýhodou je též to, že cyklus budování je relativně dlouhý a není jej možné zkrátit. Musíme čekat až na realizaci na nejvyšší úrovni, teprve pak je možno přistoupit k budování nového systému.

3. Budování nového systému průřezově (schéma č. 3)

Tato alternativa je dosud v praktickém životě nejrozšířenější, neboť umožňuje zkrátit inovační cyklus budování nového systému.

Výhodou této alternativy je, že jsme v krátkém období schopni inovovat (vybudovat) rozhodující podsystém, a to na všech úrovních. Další výhodou této alternativy je to, že můžeme „otestovat“ zavedený podsystém v nových podmínkách a výsledky použít při budování v jiných podsystémech, případně je nepoužít vůbec.

Nevýhodou této alternativy je především to, že na stejné úrovni dochází k diferencovanému stupni rozvoje. Tento stav může vést až k nekompatibilitě systému jako celku na stejné úrovni.

Finančně je tato alternativa poměrně přijatelná, neboť máme možnost diferencovaně rozdělit prostředky pro jednotlivé podsystémy.

4. Budování nového systému živelně

Provedená analýza poukazuje na možné přístupy k filozofii budování systému. Obecná znalost uvedených postupů umožňuje zpracovat koncepci budování systému v závislosti na cíli, jehož chceme dosáhnout, a finančních prostředcích, které máme pro plnění úlohy k dispozici. Naopak, neznalost uvedených zásad, praktické potřeby a časový deficit často způsobují, že „budujeme“ nové systémy živelně, bez koncepce a v závislosti na voluntaristických a populistických rozhodnutích kompetentních řídících funkcionářů. Tento stav znázorňuje schéma č. 4

* * *

Vstup do bezpečnostních struktur NATO chápe většina odborníků ve Slovenské republice jako cestu, která nám zajistí vyšší úroveň bezpečnosti, jako akt přihlášení se k hodnotám západních demokratických států a jako rozhodující krok Slovenské republiky směrem k západní Evropě.

Délka i způsob tohoto kroku ovlivňuje různé faktory a v současnosti to jsou atributy, na něž nemáme ani my, ani státy NATO jednoduchou a jednoznačnou odpověď.

Východiskem úspěšné realizace programu PfP ve Slovenské republice je správné pochopení geopolitických a geostrategických aspektů Slovenské republiky při konstituování nového systému v Evropě a na světě, efektivní využití ekonomicko-politického potenciálu Slovenské republiky a jednoznačné a transparentní vyjádření k možné alternativě zájmu, schopnosti a podílu Slovenské republiky na vytváření tohoto systému.

Pouze zabezpečení uvedeného východiska nám umožní perspektivně pokračovat v realizaci programu PfP, avšak samotné východisko je pouze nutnou podmínkou, která však sama o sobě ještě nepostačuje k dosažení uvedeného cíle.

Perspektivní stránkou programu PfP je realizace teoreticky podložené a finančně zabezpečené koncepce budování Armády Slovenské republiky jako systému, jehož cílovým stavem je kompatibilita a interoperabilita s NATO. Perspektivou programu PfP, kterou jasně deklaruje náš prezentační dokument, je plné členství v NATO. Je třeba si však uvědomit, že na počátku tohoto procesu bylo politické rozhodnutí a na konci to bude zase jen politické rozhodnutí - dvou smluvních stran - NATO a SR. Mezi těmito dvěma body se nachází složitý a mnohostranný proces budování Armády Slovenské republiky, která má být kompatibilní a pak i interoperabilní s NATO. Tento proces není možno splnit bez jasně definované a postupně realizované koncepce.

* * *

V uvedeném článku jsem se snažil poukázat na teoretické aspekty programu PfP. Jejich pochopení a další prohloubení by mohlo přispět ke zkvalitňování postupných kroků směřujících ke splnění uvedeného programu. Na základě studia dosud přijatých dokumentů k programu PfP jsem dospěl k přesvědčení, že rozšiřování spektra názorů na uvedené otázky je velmi aktuální a potřebné.

Článek, jehož autorem je plukovník gšt. Ing. Vladimír Kmec, CSc. (Armáda Slovenské republiky), vyšel v č. 3/1995 slovenského teoretického časopisu Vojenské obzory. Čtenářům jej předkládáme po redakční úpravě.

redakce

Co se týče naší bezpečnostní politiky, je členství v EU snad důležitější než v NATO. Je nemyslitelné, aby kdokoli zaútočil na členský stát EU. Kdybychom se zároveň stali členy Západoevropské unie (ZEU), tak bychom získali i explicitní záruku bezpečnosti, přestože ZEU nemá žádné vojenské síly. Bruselská smlouva je, co se týče garancí, pevnější než Severoatlantická smlouva. Přečtete-li si článek 5 Washingtonské smlouvy, tam o nějakých automatických zárukách vůbec není řeč, tam se jen říká, že zaútočí-li někdo na členský stát Aliance, Aliance rozhodne, jaké kroky podnikne, aby mu pomohla. Ona se taky může radit a žádné kroky nepodniknout. Nepředpokládám to, ale automatická záruka to není.

*(Z rozhovoru s ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze
prof. dr. Otto Pickem, Týden 8/96.)*